

Met een kluitje het schoolplein op

Door: Anne van Hees

Op het schoolplein spelen drie kleutergroepen buiten. Naast mij staat Elly, mijn collega. Zij draagt de verantwoordelijkheid voor één van de groepen. Dan loopt Sterre op haar af. Sterre zit niet in haar klas. Ze huilt en niet een beetje ook. Haar schouders schokken en het kost haar zichtbaar moeite om te ademen.

Elly buigt haar hoofd licht naar voren en vraagt haar wat er aan de hand is. Tussen het huilen door weet het kind met stoten uit te brengen dat ze haar vriendinnetje per ongeluk pijn heeft gedaan. “Hé, wat vervelend!”, reageert Elly en gaat direct verder met: “maar, je deed het niet expres, toch? Nou, dan haal maar eens diep adem... Ja, heel goed ja... zo... en ga nu dan maar weer fijn spelen”.

Daar sta je dan...

Je bent vier jaar en je hebt net een situatie veroorzaakt die je niet begrijpt. Je hebt al helemaal geen idee hoe je het op kunt lossen. Je bent helemaal van je stuk. Je weet je zo geen raad, dat je enorm moet huilen. Je zag je eigen leerkracht niet en je besloot het dan maar tegen een andere juffrouw te vertellen. Je doel was hulp te vinden. Nu word je met een kluitje het riet in gestuurd. Je kent deze uitdrukking niet, maar je weet in ieder geval dat je niet geholpen bent, want je blijft dralen bij deze juffrouw, omdat je niets beter kunt verzinnen.

Ik wacht even af of Elly een herbesluit maakt en alsnog actie onderneemt. Elly blijft echter stoïcijns voor zich uitkijken. Achteraf blijkt dat Sterre op dat moment daadwerkelijk nog een groot probleem had. Haar vriendinnetje was ontzettend boos op haar. Ze had al gezegd dat ze het niet expres had gedaan, maar dat had niet geholpen.

Niveaus van communiceren

Als we vanuit de ervaringsgerichte dialoog naar het gedrag van Elly kijken, dan kunnen we constateren dat zij heel weinig ruimte had voor de beleving van Sterre. Ze had geen oog voor wat Sterre haar vertelde. Ook ging ze voorbij aan de meest opvallende gevoelens en betekenissen van Sterre. Sterre werd belemmerd in haar poging tot het overbrengen van haar boodschap op Elly. Op de schaal van ervaringsgerichtheid is dit een reactie op niveau twee. Er is dus geenszins een ervaringsgerichte dialoog, want daarvan is pas sprake op niveau vier. Wat is de reden dat leerkrachten handelen zoals Elly dat deed?

Schaal van ErvaringsGerichtheid

Niveau	Gedrag van de leerkracht	Beleving van het kind
1	De leerkracht wijst het kind terecht, berispt of bestraft het kind of dreigt met straf. Hij/zij toont irritatie tegenover het kind. De tussenkomst is afbrekend.	Het kind voelt zich verworpen, afgewezen, bekritiseerd en vooral niet aanvaard. Hij/zij ervaart de negatieve opstelling van de leerkracht tegenover zijn of haar gevoelens.
2	De leerkracht heeft geen oog voor wat het kind meedeelt of uitdrukt. Hij/zij reageert niet of gaat in de reactie voorbij aan de meest opvallende gevoelens en betekenissen van het gedrag van het kind.	Het kind voelt zich over het hoofd gekeken, tekortgedaan, onbegrepen. Hij/zij is belemmerd in de poging iets mee te delen, of is door de leerkracht gestoord in zijn/haar bezigheden.
3	De leerkracht heeft wel een zekere aandacht voor de mededeling van het kind. Hij/zij gaat erop in, maar gaat daarbij voorbij aan de kern van de uiting. Het gevoel en de betekenis wordt afgetrokken door bv. de mededeling te verdraaien door eigen mening op te dringen, te beleren of te moraliseren.	Het kind ervaart een zekere luisterbereidheid en aandacht. Dat kan een oppervlakkige voldoening geven. Maar echt het gevoel begrepen te worden ontbreekt. De tussenkomst van de leerkracht zet dan ook niet aan verdere ervaringen te exploreren of tot uitdrukking te brengen. Het is er eerder een hindernis voor.
4	De leerkracht getuigt van aanvaarding, van echt begrip en is duidelijk betrokken op het kind. Hij/zij houdt rekening met de actuele ervaringen, interesses, wensen of behoeftetoestand van het kind. Door zich als gesprekspartner beschikbaar te stellen, geeft zij / hij het kind kansen om bij zijn/haar ervaring te blijven en eventueel te uiten. Tijdens de zelfexploratie van het kind blijft de leerkracht ten volle bij hem/haar.	Het kind voelt zich als persoon begrepen en aanvaard. Hij/zij voelt dat de leerkracht naar hem/haar luistert, belang stelt in hem/haar, met hem/haar rekening houdt zoals hij/zij is. Hij/zij beleeft de tussenkomst als een stimulans of een uitnodiging om zichzelf te zijn en zichzelf te uiten.

Deze en andere beschrijvingen geven nog geen antwoord op de vraag wat iemand nodig heeft om op het vier niveau's te communiceren, of wel: welke voorwaarden kent de ErvaringsGerichte dialoog?

Inzicht

Inzicht in het eigen communicatiepatroon is heel belangrijk. De kans op inzicht is echter vele malen groter wanneer er concrete feedback wordt gegeven in een situatie. De manier waarop is van grote invloed op de reactie die volgt; gaat iemand zich verdedigen of neemt hij de feedback ter harte? Een grondregel bij het geven van feedback is: blijf bij jezelf. Dit betekent dat je aangeeft wat het gedrag van een ander bij jou teweeg brengt. Hiervoor is de confrontatiemethode van Thomas Gordon (2009) zinvol en behulpzaam. Gordon leert ons de feedback te verwoorden via een ik-boodschap.

Deze bevat drie aspecten:

- Gedrag: het concrete, objectie waargenomen gedrag;
- Gevoel: het gevoel wat het gedrag bij jou teweeg brengt;
- Gevolg: het directe gevolg van het gedrag voor jou.

In het voorbeeld van Elly had ik haar als volgt feedback kunnen geven: Sterre blijft hier staan en ze huult nog, blijkbaar heeft jouw handelen haar niet tot een oplossing geholpen, hierdoor heb ik het gevoel dat er haar tekort wordt gedaan en zal ik opnieuw het gesprek met haar aan moeten gaan.

Er bestaat natuurlijk een kans dat Elly niets met deze feedback doet. Er bestaat ook een reële kans dat ze denkt: "Hé, waarom heeft zij dat gevoel naar aanleiding van mijn gedrag?". De kans is in ieder geval erg klein dat Elly zich gaat

verdedigen, omdat een goede ik-boodschap geen reden tot verdedigen geeft, ik oordeel immers niet over haar of haar gedrag. Hierdoor is er in ieder geval mentale ruimte om iets te doen met de feedback.

Eerlijk zijn

Het kan allerlei redenen hebben waarom Elly reageerde zoals ze deed. Niemand is in staat om constant te communiceren op niveau vier. Het wordt een probleem als we hier niet eerlijk over zijn. We gedragen ons dan anders dan wat hoe we ons in werkelijkheid voelen. We zijn dan niet congruent. Kinderen voelen dit feilloos aan.

Waarom zegt Elly niet "ik heb zojuist al drie andere kinderen aangehoord en wil het daarom nu niet met je oplossen, kom maar bij me tijdens het werken"? Vaak vinden we dat we het niet kunnen maken om zoiets te zeggen. Maar kun je dit werkelijk minder maken dan dat je net alsof doet of je naar het kind luistert? Mijn inziens is het wel zo eerlijk om te communiceren welke ruimte je werkelijk hebt voor het kind. Dan weet het in kind in ieder geval waar hij aan toe is en hij zou dan bijvoorbeeld kunnen besluiten om naar een andere leerkracht te gaan. Met deze eerlijkheid heb je dus, naast het communiceren op de vier niveaus, een extra optie in handen.

Anne van Hees
Freelance onderwijskundige
Anne@leerkracht.nl

Bronnen

Gordon (2009). *Luisteren naar kinderen*. Baarn: Tirion Uitgevers BV.
Laevers, F. ErvaringsGericht werken met kleuters in het basisonderwijs. ISBN 987 90 74798 97 6